Облікова картка дисертації

I. Загальні відомості

Державний обліковий номер: 0826U004995

Особливі позначки: відкрита

Дата реєстрації: 02-09-2026

Статус: Захищена

Реквізити наказу МОН / наказу закладу:

II. Відомості про здобувача

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Варич Дмитро Юрійович

2. Dmytro Varych

Кваліфікація:

Ідентифікатор ORCID ID: 0009-0002-7646-8067

Вид дисертації: доктор філософії

Аспірантура/Докторантура: так

Шифр наукової спеціальності: 052

Назва наукової спеціальності: Політологія

Галузь / галузі знань: соціальні та поведінкові науки

Освітньо-наукова програма зі спеціальності: Політологія

Дата захисту: 08-09-2026

Спеціальність за освітою: Авіаційна та ракетно-космічна техніка

Місце роботи здобувача: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Код за ЄДРПОУ: 02071205

Місцезнаходження: майдан Свободи, Харків, Харківський р-н., 61022, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

III. Відомості про організацію, де відбувся захист

Шифр спеціалізованої вченої ради (разової спеціалізованої вченої ради): PhD 15849

Повне найменування юридичної особи: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Код за ЄДРПОУ: 02071205

Місцезнаходження: майдан Свободи, Харків, Харківський р-н., 61022, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

IV. Відомості про підприємство, установу, організацію, в якій було виконано дисертацію

Повне найменування юридичної особи: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Код за ЄДРПОУ: 02071205

Місцезнаходження: майдан Свободи, Харків, Харківський р-н., 61022, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

V. Відомості про дисертацію

Мова дисертації: Українська

Коди тематичних рубрик: 11.01.11, 11.01.62, 11.01.30

Тема дисертації:

1. Фемінізм у політиці: досвід західних демократій

2. Feminism in Politics: Experience of Western Democracies

Реферат/анотація:

1. У дисертаційному дослідженні здійснено ґрунтовний теоретико-методологічний аналіз феномену гендерної нерівності як складного соціального конструкту, що формується та відтворюється впродовж історичного розвитку суспільства. Доведено, що гендерна нерівність не є наслідком біологічних відмінностей між жінками та чоловіками, а постає результатом тривалих соціокультурних, економічних і символічних процесів, закріплених у патріархальній системі суспільної організації. Завдяки комплексному аналізу феномену феменізму, його смислової складової, гендерної нерівності/рівності, визначені принципи їхньої політичної експлікації та запропоновані практичні заходи щодо реалізації політик у різних сферах, адекватних сучасним вимогам та викликам. Здійснено інтеграцію ліберальної, екзистенціально-феміністичної та постструктуралістської традицій у дослідженні гендерної нерівності як соціально сконструйованого явища. У роботі простежено історичну еволюцію уявлень про рівність статей — від ранньої ліберальної політичної думки до сучасних феміністичних і критичних політичних та соціальних теорій. Встановлено, що класичний лібералізм, декларуючи універсальні права людини, фактично виключав жінок із

повноцінного простору громадянських, політичних та економічних прав, закріплюючи їх підпорядкований статус у приватній сфері. Феміністична теорія, зокрема праці Симони де Бовуар, вперше системно проблематизувала жіночу «іншість» як фундаментальний принцип гендерного домінування, що структурує соціальні відносини за логікою «свій – чужий». Особливе місце в дослідженні посідає аналіз концепції символічного насильства П'єра Бурдьє. Доведено, що символічне насильство є ключовим механізмом відтворення гендерної ієрархії, оскільки функціонує через габітус, доксу та illusio, змушуючи соціальних агентів сприймати нерівність як природну та неминучу. Показано, що гендерні диспозиції інкорпоруються у тілесні практики, мову, освітні інституції, ринок праці та сімейні структури, що забезпечує стійкість чоловічого домінування навіть за умов формальної рівності прав. Разом із тим у роботі здійснено критичне осмислення обмежень підходу Бурдьє, зокрема його схильності до детермінізму та недостатньої уваги до агентивності соціальних акторів. Обґрунтовано доцільність використання феміністичних інтерпретацій, зокрема концепції стратифікованого габітусу, яка дозволяє пояснити можливості опору, рефлексії та трансформації гендерних норм у сучасному суспільстві. Обґрунтовано евристичний потенціал концепції символічного насильства П'єра Бурдьє для аналізу механізмів натуралізації та відтворення гендерного домінування. У дослідженні також проаналізовано соціально-економічні аспекти гендерної нерівності, зокрема феномен подвійного навантаження жінок, що виник у процесі їх включення до оплачуваної праці без перегляду традиційного розподілу репродуктивних обов'язків. Удосконалено теоретичне розуміння гендерної нерівності шляхом застосування феміністичної критики детермінізму та використання концепції стратифікованого габітусу для пояснення можливостей агентивності й соціальних змін. На прикладі індустріального та повоєнного періодів, зокрема США 1950-х років, показано, що ідеалізація ролі домогосподарки, підтримувана масовою культурою та медіа, призводила до масових криз самореалізації, психологічної фрустрації та соціальної ізоляції жінок. Водночас доведено, що жорсткий гендерний розподіл ролей негативно впливає і на чоловіків, покладаючи на них надмірну відповідальність за матеріальне забезпечення сім'ї та обмежуючи можливості емоційної та соціальної самореалізації. Таким чином, гендерна нерівність постає як системна проблема, що відтворює взаємні обмеження та нерівності для обох статей. Виходячи з цього, розкрито взаємозв'язок між інституційними, культурними та дискурсивними формами підтримки патріархальних норм. Окрему увагу було приділено ретроспективі гендерної нерівності, сучасним тендеціям трансляції образів чоловіків та жінок, сексизму в інформаційному полі. Зокрема показано як сфера комп'ютерних ігор здатна формувати образ жінки. До цього було розкрито проблематику технології штучного інтелекту в контексті його навчання та закріплення гендерних стереотипів через дані, на базі яких навчається ШІ. Важливу увагу було приділено державним та громадським ініціативам для досягнення гендерної рівності та подолання дискримінації за гендером. Зроблено висновок, що сучасні міжнародні та національні стратегії гендерної рівності, попри важливість законодавчого закріплення рівноправності, не здатні самі по собі подолати глибинні механізми символічного та інституційного домінування. Реалізація принципів гендерної рівності потребує комплексного підходу, який поєднує політичні, правові, освітні, економічні та культурні трансформації, а також критичний перегляд суспільних норм і дискурсивних практик.

2. The dissertation research provides a thorough theoretical and methodological analysis of the phenomenon of gender inequality as a complex social construct that is formed and reproduced throughout the historical development of society. It is proven that gender inequality is not a consequence of biological differences between women and men, but is the result of long-term socio-cultural, economic and symbolic processes embedded in the patriarchal system of social organization. The principles of political explication are determined and practical measures are proposed for the implementation of policies in various areas that are adequate to modern requirements and challenges. The liberal, existential-feminist and post-structuralist traditions are integrated in the study of gender inequality as a socially constructed phenomenon. Traces the historical evolution of ideas about gender equality — from early liberal political thought to modern feminist and critical political and social theories. It is established that classical liberalism, declaring universal human rights, actually excluded women from the full scope of civil, political and economic rights, consolidating their subordinate status in the private sphere. Feminist

theory, in particular the works of Simone de Beauvoir, for the first time systematically problematized female “otherness” as a fundamental principle of gender dominance, which structures social relations according to the logic of “one’s own – another’s”. A special place in the study is occupied by the analysis of Pierre Bourdieu’s concept of symbolic violence. It is proven that symbolic violence is a key mechanism for reproducing gender hierarchy, since it functions through habitus, doxa and illusio, forcing social agents to perceive inequality as natural and inevitable. It is shown that gender dispositions are incorporated into bodily practices, language, educational institutions, the labor market, and family structures, which ensures the stability of male dominance even under conditions of formal equality of rights. Critically analyzes the limitations of Bourdieu's approach, in particular its tendency towards determinism and insufficient attention to the agency of social actors. The feasibility of using feminist interpretations, in particular the concept of stratified habitus, which allows explaining the possibilities of resistance, reflection, and transformation of gender norms in modern society, is substantiated. The heuristic potential of Pierre Bourdieu's concept of symbolic violence for analyzing the mechanisms of naturalization and reproduction of gender dominance is substantiated. Analyzes the socio-economic aspects of gender inequality, in particular the phenomenon of women's double burden that arose in the process of their inclusion in paid labor without revising the traditional distribution of reproductive responsibilities. The theoretical understanding of gender inequality is improved by applying a feminist critique of determinism and using the concept of stratified habitus to explain the possibilities of agency and social change. Using the example of the industrial and post-war periods, in particular the USA of the 1950s, it is shown that the idealization of the role of the housewife, supported by mass culture and the media, led to mass crises of self-realization, psychological frustration and social isolation of women. It is proven that the rigid gender division of roles negatively affects men as well, placing excessive responsibility for the material provision of the family on them and limiting the possibilities of emotional and social self-realization. Thus, gender inequality appears as a systemic problem that reproduces mutual restrictions and inequalities for both sexes. Based on this, the relationship between institutional, cultural and discursive forms of support for patriarchal norms is revealed. Special attention was paid to the retrospective of gender inequality, modern trends in the transmission of images of men and women, sexism in the information field. It was shown how the sphere of computer games is able to shape the image of women. Before that, the issue of artificial intelligence technology was revealed in the context of its training and consolidation of gender stereotypes through the data on the basis of which AI is trained. Important attention was paid to state and public initiatives to achieve gender equality and overcome gender discrimination. It was concluded that modern international and national strategies for gender equality, despite the importance of legislative consolidation of equality, are not capable of overcoming the deep mechanisms of symbolic and institutional domination by themselves. The implementation of the principles of gender equality requires a comprehensive approach that combines political, legal, educational, economic and cultural transformations, as well as a critical review of social norms and discursive practices.

Державний реєстраційний номер ДіР:

Пріоритетний напрям розвитку науки і техніки: Фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави

Стратегічний пріоритетний напрям інноваційної діяльності: Не застосовується

Підсумки дослідження: Теоретичне узагальнення і вирішення важливої наукової проблеми

Публікації:

- Варич, Д. Статева рівність та гендерні проблеми в україні. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: Питання політології. 2022. Випуск 42, 58-64. DOI: https://doi.org/10.26565/2220-8089-2022-42-09.

- Варич, Д. Передумови появи феміністичних рухів та чотири хвилі фемінізму. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: Питання політології. 2024. Випуск 45, 69-74. DOI: https://doi.org/10.26565/2220-8089-2024-45-09.
- Варич, Д. Феміністичний інституціоналізм як основний тренд досліджень гендерної нерівності. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія :Питання політології. 2024. Випуск 46, 81-87. DOI: https://doi.org/10.26565/2220-8089-2024-46-11.
- Варич Д. Статева рівність та гендерні проблеми в україні. «Радіоелектроніка та молодь у xxi столітті» : Матеріали міжнар. наук. конф., м. Харків, 16 квіт. 2025 р. Харків. С. 75–76.
- Варич, Д. Ю.; Комарова, Т. Г. (2025, Травень 15). Гендерні стереотипи: європейський досвід і стратегія їх подолання. XXVI Міжнародна науковопрактична конференція «Людина, культура, техніка в новому тисячолітті», 15 травня 2025 року, Національний аерокосмічний університет «Харківський авіаційний інститут».
- Варич Д. Ю. Міжнародні стратегії досягнення гендерної рівності. Розвиток політичної науки: європейські практики та національні перспективи : Матеріали XIV Міжнар. науково-практ. конф., м. Чернівці, 29 трав. 2025 р. Чернівці, 2025. С. 45-48
- Варич Д. Актуальні виклики фемінізму та гендерної рівності. Innovative Research in Science and Economy : Матеріали міжнар. наук. конф., м. Брюссель, 28–30 січ. 2026 р. 2026. С. 290-292.

Наукова (науково-технічна) продукція: методи, теорії, гіпотези; аналітичні матеріали

Соціально-економічна спрямованість:

Охоронні документи на ОПІВ:

Впровадження результатів дисертації: Планується до впровадження

Зв'язок з науковими темами: 0125U003338

VI. Відомості про наукового керівника/керівників (консультанта)

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Комарова Тетяна Геннадіївна

2. Tetiana Komarova

Кваліфікація: д. політ. н., доц., 23.00.01

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-7243-249X

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Код за ЄДРПОУ: 02071205

Місцезнаходження: майдан Свободи, Харків, Харківський р-н., 61022, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

VII. Відомості про офіційних опонентів та рецензентів

Офіційні опоненти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Лясота Аліна Євгенівна

2. Alina Liasota

Кваліфікація: к. політ. н., професор, 23.00.02

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0003-0130-8421

Додаткова інформація: https://www.webofscience.com/wos/author/record/U-8938-2017; https://scholar.google.com.ua/citations?hl=ru&user=or6ZMrsAAAAJ

Повне найменування юридичної особи: Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Код за ЄДРПОУ: 02066747

Місцезнаходження: проспект Науки, Дніпро, Дніпровський р-н., 49045, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Карпенко Катерина Іванівна

2. Kateryna Karpenko

Кваліфікація: д. філ. н., професор, 09.00.03

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-6579-1785

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Харківський національний медичний університет

Код за ЄДРПОУ: 01896866

Місцезнаходження: Проспект Науки, Харків, Харківський р-н., 61022, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство охорони здоров`я України

Ідентифікатор ROR:

Рецензенти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Сичова Вікторія Вікторівна

2. Viktoriia Sychova

Кваліфікація: д. держ. упр., професор, 25.00.01

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0001-5001-8389

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Код за ЄДРПОУ: 02071205

Місцезнаходження: майдан Свободи, Харків, Харківський р-н., 61022, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Перепелиця Олег Миколайович
2. Oleh Perepelytsia

Кваліфікація: д. філ. н., доц., 09.00.04

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0001-9825-7573

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Код за ЄДРПОУ: 02071205

Місцезнаходження: майдан Свободи, Харків, Харківський р-н., 61022, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

VIII. Заключні відомості

Власне Прізвище Ім'я По-батькові голови ради — Панченко Тетяна Василівна

Власне Прізвище Ім'я По-батькові головуючого на засіданні — Панченко Тетяна Василівна

Відповідальний за підготовку облікових документів — Шевченко Андрій Олександрович

Реєстратор — Юрченко Тетяна Анатоліївна

Керівник відділу УкрІНТЕІ, що є відповідальним за реєстрацію наукової діяльності — Юрченко Тетяна Анатоліївна

